

بسم الرحمن الرحيم

هو الحق المبین

عوامل و موانع شناخت

(نگرین علاء، طباطبائی (ره))

تألیف:

فروغ السادات رحیم پور

(دانشیار دانشگاه اصفهان)

سوده یآوری

رحیمپور، فروغ السادات
عوامل و موانع شناخت و عوالم قبل از دنیا (نگرش علامه طباطبایی (ره)) /
مولفین فروغ السادات رحیمپور، سوده باوری.
اصفهان جهاد دانشگاهی، واحد اصفهان ۱۳۹۷.
۱۲۹ ص. مصور

978-600-318-215-8

فنیفا
کتابنامه.
طباطبائی، سید محمدحسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰ -- دیدگاه درباره شناخت (فلسفه)
Sayed Muhammad Husayn -- Views on the Tabatabai
theory of knowledge (Philosophy)
شناخت (فلسفه)

Knowledge, Theory of
Isfahan BranchJahad Daneshgahi
جهاد دانشگاهی. واحد اصفهان

باوری، سوده، ۱۳۶۰ -

۱۳۹۷ ر ۳ / ش ۱۳۹۵ BP

۵۲۱۷۸ ۳

- سرشناسه
- عنوان و نام پدیدآور
- مشخصات نشر
- مشخصات ظاهری
- شابک
- وضعیت فهرست نویسی
- یادداشت
- موضوع
- نوع
- نوع
- شناسه افزوده
- شناسه افزوده
- شناسه افزوده
- رده بندی کنفرانس
- رده بندی دیوبندی
- شماره کتابشناسی ملی

انتشارات جهاد دانشگاهی واحد اصفهان
اصفهان - میدان آزادی - جنب درب شمالی - دانشگاه اصفهان
تلفن : ۰۳۱ - ۳۶۶۸۰۰۶۲ www.jahadbookshop.ir

- تألیف : فروغ السادات رحیمپور - سوده باوری
- نوبت چاپ : اول
- تاریخ نشر : ۱۳۹۷
- تیراژ : ۳۰۰
- تعداد صفحات : ۱۱۸ / وزیر
- طرح جلد : علی نعمان
- صفحه آرا: محمدعلی نریمانی
- مدیر تولید :
- قیمت : ۱۲۰۰۰ تومان
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۸-۲۱۵-۸

مراکز بخش:

- اصفهان : (۱) انتشارات جهاد دانشگاهی واحد اصفهان ۰۳۱-۳۶۶۸۰۰۶۲
- (۲) علم گستر سپاهان : ۰۳۱-۳۲۲۱۹۹۷۹
- (۳) بخش کتاب کیمیا، میدان شهدا خیابان کاوه بعد از میدان ۲۵ آبان کوی ولیعصر پلاک ۴۱۹ تلفن ۳۴۴۸۰۲۸۵
- تهران : (۱) انتشارات جهاد دانشگاهی (دفتر مرکزی) : تلفن : ۰۲۱-۶۶۴۸۷۶۲۶
- (۲) کتابیران : ۰۲۱-۶۶۵۶۶۵۰۹ - ۱۸
- (۳) دانشیران : ۰۲۱-۶۶۴۰۰۲۲۰

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کس تمام و یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر، پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست مطالب

۹	 مقدمه
۱۱	 فصل اول: کلیات شناخت شناسی
۱۱	 کلیات شناخت شناسی (منظر چند فاسوف متقدم)
۱۱	 سقراط و سوفسطائیان
۱۱	 الف- شناخت در دیدگاه سقراط و سوفسطائیان
۱۲	 ب- عوامل شناخت
۲۲	 کلیات شناخت شناسی از دیدگاه علامه طباطبائی (ره)
۲۳	 تعریف شناخت
۲۳	 تقسیم بندی علم
۲۳	 الف- علم حضوری و حصولی
۲۴	 بازگشت علم حصولی به علم حضوری
۲۵	 ب- علم جزئی و کلی
۲۶	 ج- علم نظری و عملی
۲۶	 مروری بر مطالب این فصل
۲۷	 کلیات شناخت شناسی از منظر چند فیلسوف متقدم:
۲۸	 کلیات شناخت شناسی از دیدگاه علامه طباطبائی (ره)
۲۹	 فصل دوم: عوامل شناخت
۳۱	 عامل اول: حس
۳۱	 ۱- تعریف ادراک حسی
۳۲	 ۲- اهمیت ادراک حسی
۳۴	 ۳- حقیقت ادراک حسی

۳۶	۴- طرح دو اشکال از قائلین به اصالت حس و پاسخ آن
۳۸	عامل دوم: عقل
۴۱	۱- تعریف عقل
۴۲	۲- شیوه‌های تفکر
۴۳	۳- تفکر فلسفی
۴۳	۴- افاضه صور عقلی
۴۴	۵- فعالیت قوه عاقله در ایجاد مفاهیم ذهنی
۴۶	۶- راجل و مراتب عقل
۴۸	عالم شاهد
۴۹	۱- تعریف شاهد
۴۹	۲- انواع مشاهده
۵۱	۳- نقش قلب در باطن شاهد
۵۳	۴- نقش عزلت و کنای گیری دنیا در دستیابی به شاهد
۵۵	۵- شاهد خداوند (رؤیت)
۵۷	۶- اقسام شاهد
۵۸	الف- وحی
۶۶	ب- الهام
۶۸	ج- رؤیا
۷۱	د- مشاهده حقایق عالم در قیامت
۷۲	عامل چهارم: فطرت
۷۳	۱- تعریف فطرت
۷۳	۲- ادراکات فطری انسان در ناحیه عقل عملی
۷۴	۳- خروج از فطرت
۷۵	۴- رابطه میان فطرت و عقل
۷۵	۵- نیاز فطرت به وحی
۷۶	رابطه میان عوامل شناخت
۷۷	عوامل کمک کننده برای دسترسی به شناخت صحیح
۷۷	۱- تقوا
۷۹	۲- عبادت و مجاهدت در راه خدا
۸۰	۳- محبت و اشتیاق
۸۱	۴- اخلاص
۸۲	مروری بر مطالب این فصل

۱۵	فصل سوم: موانع شناخت
۱۶	اول- موانع تربیتی
۱۶	۱- گناه
۱۸	۲- دل‌بستگی به دنیا
۱۹	۳- پیروی از هوای نفس
۹۰	۴- کفر
۹۰	۵- تعصب
۹۱	۶- تکبر
۹۲	۷- نقل باطل
۹۲	دوم- موانع شناخت: شناسانه (عوامل وقوع خطا در سه عامل شناخت)
۹۲	۱- خطای مرتبط با حس
۹۲	عوامل وقوع خطا در شناخت حسی
۹۳	خطای بالعرض در محسوسات
۹۵	عقل، معیار تشخیص و رفع خطا در ادراک حسی
۹۶	۲- خطای مرتبط با عقل
۹۶	عوامل وقوع خطا در تفکر عقلانی
۹۷	خطا در برهان
۹۹	مغالطه
۱۰۰	معیارهای تشخیص و رفع خطا در تفکر عقلانی
۱۰۰	الف- شرع
۱۰۱	ب- عقل
۱۰۵	اعتبار علم منطقی
۱۰۶	۱- خطای مرتبط با شهود
۱۰۶	عوامل وقوع خطا در علم شهودی
۱۰۷	معیارهای تشخیص و رفع خطا در علم شهودی
۱۱۱	مروری بر مطالب این فصل
۱۱۴	جدول جمع‌بندی
۱۱۵	منابع:

مقدمه

معرفت‌شناسی یا شناخت‌شناسی، علمی است که درباره انواع شناخت‌های انسان و ارزیابی و تعیین معیار صدق و کذب آنها، بحث می‌کند. اگرچه پرداختن به این مبحث، چه به عنوان علمی مستقل و چه به عنوان شاخه‌ای از فلسفه سابقه و قدمت زیادی در تاریخ علم ندارد، اما می‌توان ادعا که برخی از مسائل آن از قدیم‌ترین دوران در مباحث فلسفی مطرح و مورد توجه بوده است. کهن‌ترین نظریات در باب شناخت در دانش دو فلسفه یونان پدیدار شد. در قرن پنجم قبل از میلاد، گروهی به نام سوفسطائیان (سوفیست‌ها) در آن زمان پدید آمدند که درباره امکان کشف چیزی که واقعاً صحیح و حقیقی باشد شک کردند. آنان به پیروان خود می‌آموختند که چگونه بدون شناخت یقینی زندگی کنند و در مجادلات پیروز شده خوب و قانع گردانند. بسیاری از آراء سوفسطائیان، امروزه و در غالب ایده‌های پست‌مدرن احیا شده است.

سوفیست بزرگ پروتاگوراس می‌گفت: «انسان مقياس و میزان همه چیز است»^۱ و گورگیاس سوفیست بزرگ دیگر معتقد بود: «هیچ چیز وجود ندارد و اگر چیزی وجود باشد هیچ کس نمی‌تواند آن را بشناسد و اگر هم بشناسد این شناخت را نمی‌توان به دیگران منتقل کرد».^۲ نتیجه این بود که امکان شناخت یقینی مورد سؤال جدی قرار گرفت و حتی واقعیت وجودی خارج انکار شد. شاید کشف خطاهای حس و نارسایی‌های آن و برخی اغراض غیرعلمی، از جمله علل پدید آمدن سوفیست‌ها بود. سقراط با این اندیشه به مبارزه برخاست تا ثابت کند که حقیقت جهان قابل دستیابی است و انسان می‌تواند بر اساس حقیقت عمل کند. شاگرد او افلاطون شناخت را عبارت از فهم جنبه‌هایی از جهان که هرگز دگرگون نمی‌شوند دانست. وی این حقایق ثابت را مثل یا صور نامید و معتقد بود که ارواح، قبل از هیوط به زمین و بدن، به آن‌ها مرتبط بوده پس از نزول بر اثر فراموشی و نسیان که در نتیجه ارتباط با ماده پدید می‌آید با یادآوری، عالم می‌شوند.^۳

^۱ امیل بریه، ۱۳۵۲: ۱۰۵

^۲ دورانت، ۱۳۳۹: ۱۷۵

^۳ افلاطون، ۱۳۸۰: ۳۸۸-۳۸۷

با گذشت دوره موسوم به قرون وسطا، بحث شناخت‌شناسی در فلسفه غرب مجدداً به طور جدی مطرح شد. می‌توان جان لاک و لایب‌نیتس را از جمله نخستین کسانی دانست که مسائل معرفت‌شناسی را به طور منظم و مستقل مورد بحث قرار داده‌اند.

در جهان اسلام، مباحث شناخت‌شناسی، در ابعاد گوناگونی، به طور پراکنده مطرح شده است و بسیاری از آنها صبغه وجود‌شناسانه دارد و نه شناخت‌شناسانه؛ و ذیل عنوان مستقل شناخت‌شناسی مطرح نمی‌شود. به عنوان مثال می‌توان اشاره کرد به مبحث مجرد یا مادی بودن علم و ادراک و بررسی آن به عنوان یکی از فعالیت‌های نفس که در مباحث مربوط به نفس آمده است؛ مبحث اتحاد علم و عالم و علو و بر با مبحث چستی علم که در مبحث مقولات و به عنوان کیف نفسانی بررسی می‌شود. علامه طباطبائی نیز در آثار خود، گاه به طور مستقیم و گاه در خلال سایر بحث‌های فلسفی یا تفسیری، به مباحث مربوط به معرفت‌شناسی و معرفی عوامل مؤثر در شناخت و نیز موانعی که ادراک صحیح را مخدوس می‌کند، پرداخته است. کتاب پیش رو، مجموعه عوامل و موانع شناخت را در آثار علامه طباطبائی به صورت مدور و جامع بررسی کرده است. کتاب در ۳ بخش به این ترتیب فصل‌بندی شده: فصل اول که با عنوان «معرفی به شناخت‌شناسی» را بیان می‌کند، فصل دوم به معرفی عوامل شناخت می‌پردازد و فصل سوم موانع معرفت‌شناسی را در «سیر راه شناخت صحیح و به عبارتی عوامل ایجاد خطا در شناخت را معرفی می‌کند.

چارجوب این کتاب بر پایان نامه کارشناسی ارشد سرکار خانم سوده یاوری مبتنی است که در اسفند ۱۳۸۹ با اخذ درجه عالی در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان به انجام رسیده و اکنون پس از بررسی مجدد و اعمال پاره‌ای اصلاحات و اضافات لازم، در قالب کتابی که پیش رو دارید ارائه شده است. این اثر گامی است کوچک در جهت آشنایی با اندیشه علامه طباطبائی (ره)، فیلسوف و مفسر گرانمایه جهان اسلام، و امید است برای جویندگان معرفت و شناخت راستین مفید واقع شود.

فروغ السادات رحیم پور. دانشیار دانشگاه اصفهان